

Ideologija

Riječ ideologija se prvi put pojavljuje krajem 18. st. u značenju "znanosti o idejama", no relativno brzo dobiva negativnu konotaciju zahvaljujući Napoleonu Bonaparteu koji je smatrao da je to "metafizika oblaka" koja zamagljuje prave probleme u društvu. To negativno tumačenje je preuzeo i Karl Marx (naučili smo već da je smatrao da je ideologija dio društvene nadogradnje i da predstavlja iskrivljenu svijest – lažnu sliku neke klase o društvenoj stvarnosti...).

Ovdje možemo navesti još jedno shvaćanje ideologije u kritičkom (negativnom) smislu koje iznosi britanski sociolog B. Thompson: Ideologija je svaka simbolička forma (s određenim značenjem) koja služi uspostavljanju i održavanju asimetričnih odnosa moći (dominacije).

U neutralnom značenju, sociološko shvaćanje ideologije jest da ona predstavlja skup ideja i vjerovanja o čovjeku, svijetu i društvu, usmjerenih na održavanje ili na promjenu postojećeg stanja u društvu.

Ideologija ima kognitivni i normativni dio. Kognitivni dio se bazira na onome kako jest, normativni na onom kako bi trebalo biti.

Ako su ova dva dijela usklađena, ideologija će biti usmjerena na održavanje stanja, ako nisu, težiti će promjeni.

Kognitivni dio sadrži deskriptivne (opisujuće), eksplanatorne (objašnjavajuće) i konceptualne (sistematizirajuće) elemente i u tom pogledu predstavlja 'znanstveni' dio ideologije.

Glavna razlika između religije i ideologije je u tome što su ideologije usmjerene na svjetovno, dok su religije u pravilu usmjerene na onostrano.

Osnovne **funkcije ideologije** su:

1. *Simbolička orijentacija* (pomaže ljudima orijentirati se u svijetu simbola i vrednovati pojave u društvu, ujedno doprinoseći njihovom razumijevanju)
2. *Legitimacija* (ideologijama se tumače i opravdavaju određene društvene pojave, primjerice razlike u bogatstvu)
3. *Solidarnost* (Pridonosi koheziji, povezivanju društvenih grupa i pojedinaca unutar tih grupa dajući moralnu dimenziju nekim opisima društvenih pojava i procesa)
4. *Identitet* (solidarnost pridonosi izgradnji identiteta grupe, onog razlikovanja 'Mi' i 'Oni', odnosno razlikovanja članova od ne članova grupe).

Osnovna podjela ideologija je na **konzervativne** (desne) – zalažu se za očuvanje postojeg stanja i **radikalne** (lijeve) – zalažu se za promjenu postojećeg stanja.

Ovo nazivlje potječe iz doba francuske revolucije, desno od predsjedničkog stola su sjedili oni koji su podržavali ostanak kralja i postojećeg stanja (desnica), lijevo oni koji su tražili rušenje postojećeg sustava (lijeвица), a umjerenjaci su bili u sredini (centar). Grupiranje istomišljenika na jednu stranu je bilo i vrlo praktično, da se umanju mogućnost fizičkog sukoba među neistomišljenicima...

U suvremenim društvima najčešće susrećemo četiri velike ideologije:

Liberalizam, socijalizam (lijeve), konzervativizam i nacionalizam (desne).

Svaka konkretna ideologija ima konzervativne i radikalne elemente, samo u različitim omjerima.

1. Liberalizam

To je lijeva ideologija koja u središtu ima pojmove tipa sloboda, pravo, pristanak, ugovor i sl. Pojavljuje se u tri osnovne varijacije:

A) *Individualizam* – Osnivač J. Locke, u središtu su slobode i prava pojedinca (npr. pravo na život, slobodu i imovinu)

B) *Socijalni liberalizam* – smatra da su dobrobit pojedinca i zajednice povezani (koncept socijalnih prava)

C) *Neoliberalizam* – Naglašava ekonomske slobode, zagovara deregulaciju tržišta i privatizaciju, glavni predstavnici: Margaret Thatcher i Ronald Reagan

U današnjem društvu liberala ćete prepoznati tako što će naglašavati pojedinca i ne miješanje države, ako govori o pravima (Npr. homoseksualac ima pravo na izbor partnera iste orijentacije bez osude javnosti – individualist), dostojanstvu (ljudima treba omogućiti kulturna i socijalna prava da bi bili usitnjeni slobodni – socijalni liberal), privatizaciji (treba privatizirati xy kompaniju ili obrazovanje – neoliberal).

Zadatak: Na internetu pronađite članak koji zagovara neku od varijanti liberalizma

2. Socijalizam

Također lijeva ideologija koja u središtu ima pojam jednakosti (Egalitarizam). Socijalisti će naglašavati i pojmove racionalnosti i moralnosti.

Dolazi u tri osnovne varijante:

A) *Utopijski* (Saint-Simone...) – Detaljno opisivanje uređenja idealnog društva, često sadržava opise odnosa u obitelji, prehrane i sl. Danas relativno rijedak.

B) *Revolucionarni* – K. Marx i teza da je kapitalizam iracionalan sustav koji se zasniva na eksploataciji proletera od strane kapitalista i kao takav treba biti srušen i zamijenjen vladavinom proletera (besklasnim društvom, diktaturom proleterijata odnosno komunizmom).

C) *Reformski* – Kapitalizam treba reformirati, pravednijom distribucijom bogatstva, npr kroz različito porezno opterećenje (bogatiji se oporezuju po većoj stopi poreza). Danas najčešća varijanta.

Tipičan primjer - kazne za prometne prekršaje ne trebaju biti fiksne, tipa 100 KM za prekoračenje brzine, već bi kazna trebala biti 10% od plaće (prihoda), tako da i bogataš s plaćom 100000 KM i siromah s primanjima od 100 KM jednako osjete tu kaznu (taj model primjenjuje dosta skandinavskih zemalja).

Zadatak: Na internetu pronaći članak u kojem je prepoznatljiva neka varijanta socijalističke ideologije

3. Konzervativizam

Desna ideologija, osnivač Edmund Burke, konzervativci odbijaju ideju o jednakosti i usavršivosti ljudi. Ova ideologija se najčešće pojavljuje u tri varijante:

A) *Tradicionalistički* – Naglašava važnost običaja, tradicije i poštivanja autoriteta. Država je proizvod zajednice, a slobode i prava su ukrojenjena u normama zajednice kojoj pripadamo.

B) *Romantički* – Idealizira seosku zajednicu, osuđuje dehumanizaciju i mehanizaciju suvremenog svijeta (ima elemente antiindustrijalizma).

C) *Neokonzervativizam* (nova desnica) – U ekonomskom smislu su slični neoliberalima, zagovaraju smanjenje socijalnih naknada, privatizaciju i sl., no na društvenom planu zagovaraju domoljublje, nacionalnu kulturu, obiteljski, patrijarhalni odgoj i tu se razlikuju od liberala.

4. Nacionalizam

Desna ideologija koja traži da nacionalna samosvijest i etnički/jezični identitet dobiju svoj politički izraz. Prvobitno označavao povezanost ljudi na osnovu mjesta rođenja. Za razliku od ostalih ideologija, nema koherentnu doktrinu, već se najčešće povezuje s nekom od već spomenutih ideologija pa tako imamo:

A) *Liberalni nacionalizam* – Osinivač G. Mazini, smatrao da ne postoji proturječje u pripadnosti naciji i čovječanstvu, Europa ima 10-ak dovoljno velikih nacija da bi imale pravo na vlastitu državu.

U središtu je pravo naroda na samoodređenje (Wilsonova doktrina)

B) *Konzervativni (tradicionalistički) nacionalizam* – Nacija je zasnovana ponajprije na zajedničkoj kulturi, naglašava se pučka mitologija, čistoća jezika i sl.

C) *Integralni nacionalizam* – Kombinacija nacionalizma i socijalizma –militaristička koncepcija nacionalizma povezana s fašizmom i nacizmom, pretpostavlja hijerarhiju među nacijama (podjela na superiorne i inferiorne)

Neki kao posebnu varijantu nacionalizma izdvajaju i *antikolonijalni nacionalizam*- težnju kolonija za stjecanjem neovisnosti.

Zadatak: Na internetu pronaći članak koji sadržava elemente konzervativizma i nacionalizma (u kombinaciji)

U današnjem svijetu je jako bitno prepoznavanje povezanosti masovnih medija i ideologije, osnovna ideja je prepoznavanje vlastite ideološke pozicije i drugih pozicija, zato su vam zadatci uglavnom vezani za prepoznavanje konkretnih ideologija u nekom članku.

Talijanski sociolog A. Gramsci je smatrao da masovni mediji često služe uspostavi **hegemonije**, odnosno prevlasti ideja vladajuće klase nad ostalim idejama, tako što stvaraju privid društvenog konsenzusa. **Dodatne informacije o ideologiji možete pronaći u udžbeniku (N.Fanuko), str. 208-219.**

Primjer analize utjecaja određene ideologije u nekom saržaju:

<https://www.index.hr/magazin/clanak/zvijezda-popularne-serije-protivi-se-samoizolaciji-korona-je-obicna-prehlada/2166911.aspx>

U ovom članku je očit utjecaj liberalizma, i to individualizma (najvažniji je osobni stav, odnosno osobna prava)

<https://www.index.hr/sport/clanak/klasnic-nazalost-moj-imunoloski-sistem-nije-tako-dobar-drzite-se-pravila/2166916.aspx>

Ovdje, iz perspektive individue, imate bitno drugačiju, konzervativnu poruku (držite se pravila!)

Čak se i države različito postavljaju u aktualnoj pandemiji, neki smatraju da nema smisla previše uvoditi restrikcije i trošiti na testove kad će nas se ionako većina zaraziti (različiti elementi liberalizma i socijalizma, vidljivi u pristupu SAD-a i Velike Britanije, napose na početku), dok drugi smatraju da treba zatvoriti granice, suspendirati prava na okupljanje i sl. (Kineski model, elementi nacionalizma i konzervativizma, ponegdje i socijalizma).